

ارائه الگوی طراحی مسکن تکاملی جدید روستایی؛ بر اساس انگاره‌های معماری بومی منطقه اورامانات

سجاد مظفریان*، غزاله محمدپور**، رها حسین پور***، سعید شهبان ورنوسفادرانی****

تاریخ دریافت مقاله:

۱۴۰۱/۰۷/۲۷

تاریخ پذیرش مقاله:

۱۴۰۲/۰۴/۲۵

چکیده

معماری بومی روستاهای ایران نمادی از تکامل زیستی انسان در تعامل با طبیعت در جهت پاسخ‌گویی به نیازهایش است و همواره در زیباترین شکل خود جلوه‌گر بوده و توسط مردم و معماران بی‌نام خلق شده است. تمامی این زیبایی‌کاری، امروزه با صنعتی شدن و گسترش زندگی شهری رو به نابودی است. ساختمان‌های بی‌ارتباط با طبیعت و شیوه زندگی مردم روستایی جای خانه‌های زیبا و آرامش‌بخشی که تداعی‌گر زندگی واقعی است را گرفته‌اند. زیاده‌خواهی انسان امروز و بی‌توجهی به الگوهای پیشینه ساخت، ساختمان‌های فرمیک و ناهمگون را به همراه دارد که علاوه بر عدم تسلسل انگاره‌های معماری گذشته، آهنگ درون‌بافتی را (که نتیجه سال‌ها تجربه انسان به شکل پایدار نسبت به اقلیم و فرهنگ ایجاد شده‌اند) نیز مخدوش می‌کند و روبه‌زوال می‌برند. بنابراین، در ابتدا مستند کردن الگوهای موجود و سپس طراحی الگوهای جدید و معاصرسازی الگوهای گذشته امری بسیار ضروری و حائز اهمیت است. در این پژوهش، معماری هورامان به‌مثابه یک متن، بر مبنای انتظام‌های کالبدی و اقلیمی موردبررسی قرار می‌گیرد. سپس با روش تحقیق کیفی و راهبرد استدلال منطقی، الگوهای معماری و ساخت در منطقه اورامانات کردستان، با استفاده از وب‌سایت تحلیل آب‌وهوایی «وِرد وِدر آنالین» آنالیز و همچنین با استفاده از نرم‌افزار «دپس‌مپ» گونه‌شناسی و مستند شده‌اند. این پژوهش در پی آن است تا ویژگی‌های مطرح معماری (از نظر چیدمان و پلان به جهت طراحی مسکن تکاملی جدید روستایی) برای منطقه اورامانات که منطبق بر شیوه زیستی و نیازهای امروزی از نظر الگوی ساخت بهینه است، را ارائه دهد. دستاورد این پژوهش ارائه‌دهنده الگوهای ساخت و چیدمان از بعد گونه‌شناسی تطبیقی است، که نشان می‌دهد تیپولوژی سه‌گانه جغرافیایی منطقه اورامانات (جلگه‌ای، کوهستانی، جلگه‌ای-کوهستانی) با پیروی از جهت‌گیری شرقی - غربی و شمالی - جنوبی (تابعی از شکل زمین و سرمای حاکم و منطبق با شرایط اقلیمی)، جنبه‌های مختلفی از نیازهای زیستی را در سازمان‌دهی فضاها پاسخ داده است.

کلمات کلیدی: مسکن بومی، اورامانات، ساختار کالبدی، مسکن تکاملی.

* دانشجوی دکتری معماری، گروه معماری، واحد ساوه، دانشگاه آزاد اسلامی، ساوه، ایران. s.mozafariyan@gmail.com

** کارشناسی معماری، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز، شیراز، ایران.

*** کارشناسی ارشد معماری، گروه معماری، مؤسسه آموزش عالی آیندگان، تنکابن، ایران.

**** دانشجوی دکتری معماری، گروه معماری، واحد تفرش، دانشگاه آزاد اسلامی، تفرش، ایران.

مقدمه

معماری هر سرزمینی برآیندی از باورها، فرهنگ، اقلیم، صنعت و شیوه‌های ساختن در آن مرزوبوم است و بر همین اساس معماری به‌مثابه آینه‌ای تمام‌نما، معرف سلاقی، امکانات، دانسته‌ها و توانایی خالقان خود است (معماریان و همکاران، ۱۳۹۳). در این پژوهش سعی بر این است تا با شناخت کامل معماری نمونه بررسی‌شده و استخراج تکنولوژی و الگوهای ساخت در آن، به الگوهای معاصرسازی‌شده و قابل‌اجرا دست یافت. معماری غرب ایران در پژوهش‌های سالیان متمادی، مهجور مانده و نسبت به منطقه مرکزی کمتر موردتوجه واقع شده است (هاشم‌نژاد و مولانایی، ۱۳۸۷). هدف از این پژوهش، ابتدا بازشناخت الگوهای ساخت و معماری موجود در منطقه اورامانات است تا یک آرشیو از کامل‌ترین و بدیع‌ترین شیوه‌های معماری در روستاهای منطقه کردستان را، که یک سند تاریخی مهم و ارزشمند است، در اختیار داشته باشیم. سپس با تبعیت از الگوهای معماری تهرانگ به‌منظور ارتقای کیفیت زندگی روستائیان (باتوجه به شیوه زندگی و ارتباط آن‌ها با طبیعت) سبب ایجاد ویژگی‌های کالبدی می‌شود، که قابلیت تعمیم در ساخت خانه‌های روستایی آن مناطق را در معماری معاصر داشته و به‌گونه‌ای باشد که به‌عنوان الگو قابلیت تعمیم باشند. این کار علاوه بر ایجاد یک معماری منسجم، سبب اصلاح منظر روستایی مخدوش و مانع از نابودی طبیعت در روستا می‌شود. اضافه بر این، با مشارکت مردم بومی در این فرایند به غنای هرچه بیشتر دانش بومی کمک و علم معماری روستایی و بومی را افزایش می‌دهد. لذا، مسئله اصلی پژوهش دسته‌بندی، معرفی و گونه‌شناسی نمونه‌های منتخب از روستاهای اورامانات بوده و در ادامه تحلیل کالبدی نمونه‌ها جهت دستیابی به نگرش‌های بهینه

طراحی در قالب ساختاری تکاملی است. پرسش تحقیق بدین‌گونه است که چگونه می‌توان به الگوی تکاملی طراحی در منطقه اورامانات با شرایط اقلیمی کوهستانی، جلگه‌ای و کوهستانی - جلگه‌ای دست یافت؟ و عوامل مؤثر در طراحی مسکن روستایی (ازنظر چیدمان و پلان) باتوجه به تفاوت گونه‌های زیستی از بعد تکاملی کدام‌اند؟ بررسی‌ها حاکی از آن است که منطقه اورامانات با تیپولوژی‌های مختلف به‌عنوان یک الگوی سازمان‌دهنده کوهستانی و جلگه‌ای، جنبه‌های مختلفی از نیازهای زیستی، خدماتی را پاسخ داده است که می‌تواند با پیدایش نگرش‌های کالبدی مؤثر در فضای سکونتی به راهکارها و الگوهای تکاملی در ارائه مسکن جدید در بافت روستایی دست یابد. لذا اهداف کلان تحقیق عبارت‌اند از:

- بررسی الگوهای کالبدی و ساختاری موجود در معماری بومی کوهستانی؛
 - تبیین الگوهای کالبدی معماری روستایی (ازنظر چیدمان و ساخت) در جهت ساخت خانه‌های جدید در مناطق جغرافیایی مختلف اورامانات کردستان.
- پیشینه تحقیق**

در رابطه با منطقه اورامانات و بعد گونه‌شناسی آن تاکنون تحقیقات چندی انجام شده است و در این زمینه می‌توان به تحقیق امینی و نوری (۱۳۹۸) با عنوان «شاخصه‌های معماری بومی و فرهنگ نمودار ساختاری ویژه در منطقه هورامان» اشاره کرد. همچنین مولانایی و سلیمانی (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان «بازشناخت مؤلفه‌های هویت اصیل معماری بومی ایرانی در غرب کشور (نمونه موردی: اورامان کردستان)» به ویژگی‌های خاص معماری با هویت ایرانی در منطقه کردستان پرداخته‌اند. حمه جانی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش دیگری با عنوان «مطالعه کیفی دلالت‌های معنایی منطقه

قوم است، که تا به امروز پابرجا بوده و اساس نظام اجتماعی- اقتصادی محلی آن‌ها را تشکیل می‌دهد. کاسیرر^۱ معتقد است که انسان دوران کهن و طبیعت فقط پیوستگی تام به یکدیگر ندارد، بلکه یک کلیت واحد و منسجم را تشکیل می‌دهند (کاسیرر، ۱۳۸۸). عامل جغرافیایی و خودبستگی اقتصادی، در بکر ماندن منطقه از تهاجم‌های جنگی و فرهنگی مؤثر بوده است (گیلانی و دلپاک، ۱۴۰۰). حتی نام هورامان نیز از دیرینگی و پیوند این دیار با دنیای کهن حکایت دارد (گیلانی و دلپاک، ۱۴۰۰). جشن سده یکی از مراسم‌های کهن منطقه هورامان در دهمین روز از بهمن است که در پوشش مراسم پیرشالیار^۲ برگزار می‌شود و به زعم یونگ^۳ در ناخودآگاه آن‌ها قرار دارد (یونگ، ۱۳۷۷). در واقع ناخودآگاه قومی، قرارگاه تجربیات قومی است که در ذهن افراد وجود داشته و نسل به نسل به عصر مدرن (با پیروی از الگوهای اقلیمی و زیستی) انتقال پیدا کرده است (جداول شماره ۱ و ۲).

ادبیات موضوع

گونه‌شناسی و میزان اهمیت

امروزه روند ساخت‌وساز و فناوری‌های نو در صنعت ساختمان منجر به کمتر دیده شدن نگرش‌های هویتی معماری بومی شده است و از طرفی شناخت ویژگی‌های آن جهت تداوم الگوهای سکونتی منطبق بر انگاره‌های زیستی، فرهنگی و اجتماعی از اهمیت بسزایی برخوردار است (محمدزاده و فرکیش، ۱۴۰۰). گونه، نوعی دسته‌بندی است که در آن تعدادی از عناصر و اشیای متفاوت طبق یک یا چندین ویژگی مشترک، سازمان‌دهی می‌شوند (دانا سالم و همکاران، ۱۳۹۷).

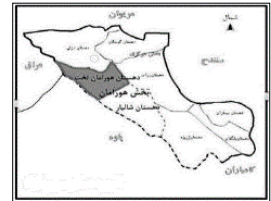
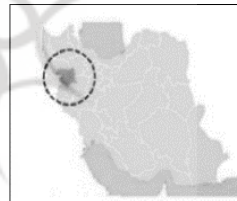
تکنولوژی ساخت بومی

تکنولوژی ساخت بومی اساساً تکنولوژی‌ای است که در یک منطقه خاص در طول سال‌ها تکامل یافته

هورامان تخت از منظر نشانه‌شناسی «معماری اورامان را به عنوان پدیده‌ای اجتماع‌پذیر در بحث حیات‌های جمعی می‌دانند. ولی آنچه پیدا است این است که در رابطه با گونه‌شناسی کالبدی و ارائه الگوی طراحی مسکن جدید به عنوان مسکن تکاملی (الگوی چیدمان و پلان) منبعث از تحلیل نمونه‌های روستایی پژوهشی انجام نگرفته و تحقیق حاضر نگرش نوینی را از در این زمینه ارائه می‌دهد.

گستره تحقیق

در نواحی غربی کشور از کردستان و کرمانشاه تا آذربایجان غربی مناطقی با ساختاری اصیل وجود دارد که هویتی شاخص را در خود حفظ کرده است (مولانایی و سلیمانی، ۱۳۹۵). اورامانات ناحیه‌ای کوهستانی است که بخش بیشتر آن در ایران، در استان‌های کردستان و کرمانشاه واقع است (عالی و صادقی، ۱۴۰۰) (تصویر شماره ۱).

۱. الف) استان کردستان و اورامانات تخت روی نقشه و ب) جغرافیای استان و هم‌جواری‌ها (منبع: خدادادی و همکاران، ۱۳۹۴)

اورامان تخت واقع در شهرستان سروآباد بین ۴۶ درجه و ۱۶ دقیقه طول شرقی تا ۳۵ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی از نصف‌النهار گرینویچ قرار دارد (مردوخ روحانی، ۱۳۸۲). معماری شیب‌دار پلکانی، باغ‌سازی در تراس‌ها، دامپرووری و مهاجرت عمودی فصلی از جمله ویژگی‌های متمایز فرهنگ و زندگی محلی هورامی‌ها است. منظر فرهنگی هورامان/اورامانات گواهی بر تکامل شیوه سنتی زندگی کشاورزی و نیمه‌عشایری این

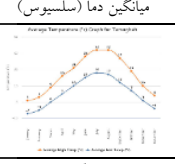
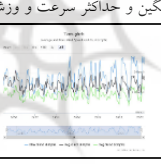

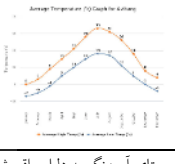
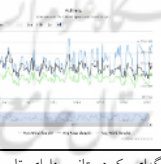
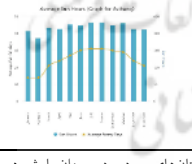
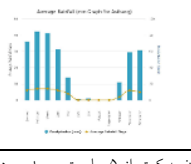

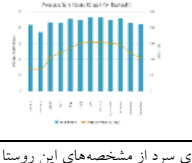

و به منابع موجود در هر محلی بستگی دارند (مهدوی پور و جعفری، ۱۳۹۰). معماری بومی در پیوند با محیط فرهنگی یا با سلسله ارزش‌ها و رفتارهای فرهنگی از یک سو، و از سوی دیگر پیوند با محیط طبیعی و یا با مجموعه داده‌هایی که «سرزمین» به انسان عرضه می‌دارد و این معماری بومی تبلور شخصیت فرد در

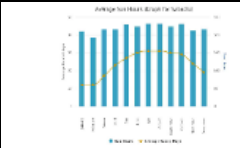
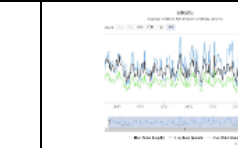
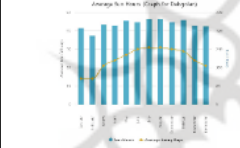
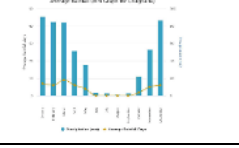
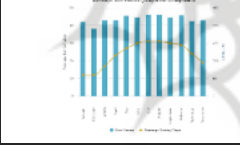
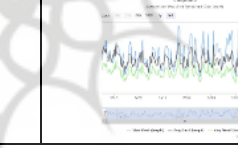
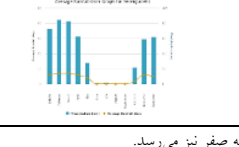
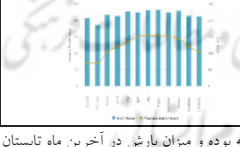
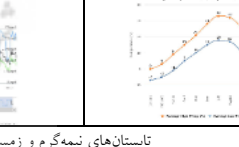
معماری است (فلامکی، ۱۳۷۴). غنی بودن معماری سنتی روستاهای اورامان از ویژگی‌های طبیعی از داده‌هایی است که سرزمین به انسان عرضه کرده است، چراکه پلکانی بودن و الگوی شکل‌گیری این روستاها منعکس‌کننده ارزش‌های فرهنگی-محلی این ناحیه است (عالی و صادقی، ۱۴۰۰).

ج ۱. ویژگی‌ها و الگوهای زیستی، فرهنگی و اقلیمی منطقه اورامانات تخت

الگوها	ویژگی‌ها	الگوهای کابندی	تصاویر
کابندی - زیستی	ساختار معماری برون‌گرا - معماری پلکانی	فضای زیست و فعالیت کنار هم - ساختار طبقاتی برون‌گرای کوهستانی و در بخش‌های جلگه‌ای نیمه‌درون‌گرا - خانه‌های دوطبقه با ساختار ساده و پلکانی - ایوان به‌عنوان عنصر چشم‌انداز منظر در فضای زیستی	
فرهنگی - اجتماعی	جشن‌های باستانی سده و پیرشالیار	توجه به الگوی جمعی و تعاملی جهت برگزاری جشن‌ها و مراسم دفن‌زنی پیرشالیار - تلفیق موسیقی در الگوی زیستی - توجه به کهن‌الگوهای بومی	
اقلیمی	اقلیم سرد کوهستانی و جلگه‌ای	فشردگی ساختمان‌ها کنار هم جهت کاهش بار حرارتی ساختمان - خانه‌های پشت به بادهای سرد کوهستانی و جلگه‌ای - توجه به گرمایش کف از طریق فضای خدماتی زیرین	

ج ۲. بررسی اقلیم روستاهای مورد بررسی منطقه اورامانات (مأخذ: <https://www.worldweatheronline.com>)

نام روستا	میانگین دما (سلسیوس)	میانگین و حداکثر سرعت و وزش باد	میانگین ساعات آفتاب	میانگین میزان بارش (میلی‌متر)
اسلام‌آباد				
روستای اسلام‌آباد در منطقه جلگه‌ای-کوهستانی واقع شده و دارای تابستان‌های گرم و زمستان‌های سرد است. همچنین کمترین میزان بارش در این روستا، از نیمه دوم مرداد تا نیمه اول شهریورماه است.				
آویهنگ				
روستای آویهنگ به دلیل واقع شدن در منطقه جلگه‌ای-کوهستانی، دارای تابستان‌های گرم و زمستان‌های سرد بوده، میزان بارش در دو ماه اول تابستان به کمتر از ۵ میلی‌متر رسیده و در نیمه دوم مرداد و شهریور تقریباً صفر می‌شود.				
بزوش				
روستای بزوش به دلیل واقع شدن در منطقه جلگه‌ای-کوهستانی، تابستان‌های نیمه‌گرم و زمستان‌های سرد از مشخصه‌های این روستا است. همچنین میزان بارش در دو ماه اول تابستان به کمتر از ۵ میلی‌متر رسیده و در نیمه مرداد و شهریور تقریباً به صفر می‌رسد.				

	سیدلو
روستای سیدلو از آن جهت که در منطقه کوهستانی واقع شده، دارای آب‌وهوای سرد در زمستان و معتدل در تابستان بوده که میزان بارش در نیمه دوم مرداد تا نیمه اول شهریور به کمترین میزان خود، کمتر از ۳ میلی‌متر می‌رسد.	
	دره تقی
به علت واقع شدن در منطقه کوهستانی، این روستا دارای زمستان‌های سرد و تابستان‌های گرم است. همچنین میزان بارش در تابستان و ابتدای پاییز به صفر نیز می‌رسد.	
	زینل خان
تابستان‌های نیمه‌خشک و زمستان‌های سرد از ویژگی‌های روستای زینل خان است که در منطقه کوهستانی واقع شده است. میزان بارش نیز در نیمه اول تابستان به کمتر از ۵ میلی‌متر رسیده و در نیمه دوم تابستان تقریباً صفر می‌شود.	
	سرقله
به علت واقع شدن در منطقه کوهستانی، روستای سرقله دارای زمستان‌های سرد و تابستان‌های گرم است. همچنین میزان بارش در دو ماه اول تابستان به کمتر از ۵ میلی‌متر رسیده و در نیمه دوم مرداد و شهریور تقریباً به صفر می‌رسد.	
	چاغرلو
تابستان‌های گرم و زمستان‌های سرد از ویژگی‌های این روستا بوده و کمترین میزان بارش از نیمه دوم مرداد تا نیمه اول شهریور است.	
	سرنیچانه
تابستان‌های نیمه‌گرم و زمستان‌های سرد از ویژگی‌های روستای سرنیچانه بوده و میزان بارش در آخرین ماه تابستان به صفر نیز می‌رسد.	
با توجه به تفاوت‌های موجود در محل قرارگیری این روستاها و در نتیجه متفاوت بودن ویژگی‌های آب‌وهوایی آن‌ها، در بناهایی که مورد بررسی قرار گرفتند، تشابهات ساختاری به چشم می‌خورد که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود.	

نوع ساخت بومی اورامانات

هم‌جوار به عنوان نمای هورامی یا نمای سنگ هورامان به ادبیات معماری و ساختمان‌سازی مردم وارد شود. خانه‌های این مناطق اغلب دو طبقه و بیشتر دارای فضایی برای پذیرایی مهمان است که موقعیت بهتری نسبت به سایر فضاها دارد (امینی و نوری، ۱۳۹۸). از برتری‌های این معماری می‌توان به استفاده از طبیعت در

در روستاهای هورامان استفاده از سنگ، خاک و چوب چنان با تار و پود معماری و حتی زندگی مردم گره خورده است و هورامان بدون سنگ در اذهان مردم جایگاهی ندارد. تراش سنگ، با چنان مهارت و ظرافت هنرمندانه‌ای سبب شده است که نمایی در مناطق

معماری بناها اشاره کرد. خانه‌ها غالباً به صورت خشک و با استفاده از سنگ، به صورت پلکانی ساخته شده‌اند (عالی و صادقی، ۱۴۰۰).

تیپ‌بندی روستاهای منطقه اورامانات

نوع ساختار معماری این منطقه بر طبق دسته‌بندی خدادادی و همکاران (۱۳۹۴) بر سه طیف جلگه‌ای، کوهستانی، جلگه‌ای-کوهستانی است. تکنیک جالب هورام‌ها جهت دستیابی به مجموع اهداف در نوع خود تفکربرانگیز و نشان از هوش و درایت خاص آن‌ها در درک بهینه طبیعت اطراف بوده است. ساخت مسکن به صورت توده و کلونی کوهستانی پلکانی، با پنجره‌های آفتاب‌گیر رو به جنوب، ساخت در زمین‌های غیرقابل

کشت روستا با ساختمان‌های دو طبقه بوده است. خانه‌ها در ردیف‌های پلکانی به صورت یکپارچه، پشت‌بام هر خانه، حیاط خانه بالایی بوده و این امر تا آخرین خانه در بالاترین نقطه روستا ادامه دارد. این شکل برون‌گرا و فاقد حیاط به شیوه مرسوم در این سکونتگاه‌ها به نوعی تعامل و همزیستی اجتماعی را در قالب استفاده از پشت‌بام همسایه به حداکثر می‌رساند (خدادادی و همکاران، ۱۳۹۴). روستاهای منطقه اورامانات در سه دسته کلی (جلگه‌ای-کوهستانی، کوهستانی، جلگه‌ای) از نظر ساختار و تیپولوژی قرار می‌گیرند (جداول شماره ۳، ۴ و ۵) که به شرح ذیل است.

ج ۳. ساختار و تیپولوژی روستاهای جلگه‌ای-کوهستانی (مأخذ تصاویر: خدادادی و همکاران، ۱۳۹۴)، تحلیل و تدوین:

سجاد مظفریان و غزاله محمدپور

بوم‌زیست						اقليم	موقعیت	نام روستا	ساختار
پوشش گیاهی	کشیدگی	جهت کوچه‌ها	ساختار	بافت	نوع استقرار	وضعیت			
پوشش نیمه‌مترکم و پراکنده	شرقی- غربی	شمالی- جنوبی	پلکانی	مترکم	در دامنه کم شیب کوه	زمستان‌های سرد با بارندگی متوسط- تابستان‌های گرم		روستای اسلام‌آباد	جلگه‌ای- کوهستانی
پوشش نیمه‌مترکم	شرقی- غربی	شمالی- جنوبی	پلکانی	مترکم	در دامنه	زمستان‌های سرد - تابستان‌های گرم		آویهنک	
پوشش نیمه‌مترکم	شرقی- غربی	شمالی- جنوبی	پلکانی	مترکم	در دامنه کوه	زمستان‌های سرد و تابستان‌های نیمه‌خشک		روستای بزوش	

ج ۴. ساختار و تیپولوژی روستاهای کوهستانی (مأخذ تصاویر: خدادادی و همکاران، ۱۳۹۴)، تحلیل و تدوین: سجاد مظفریان و

غزاله محمدپور

بوم‌زیست						اقليم	موقعیت	نام روستا	ساختار
پوشش گیاهی	کشیدگی	جهت کوچه‌ها	ساختار	بافت	نوع استقرار	وضعیت			
پوشش با تراکم زیاد	شرقی- غربی	شمالی- جنوبی	پلکانی و اکثراً یک طبقه	مترکم و نیمه‌مترکز	بر دامنه کم شیب کوه	زمستان‌های سرد و تابستان‌های معتدل		روستای سبدلو	کوهستانی
پوشش گیاهی نیمه‌مترکم	شرقی- غربی	شمالی- جنوبی	پلکانی و یک و دو طبقه	مترکم و فشرده‌گی زیاد	دامنه کوه	زمستان‌های سرد و تابستان‌های معتدل		روستای دره تفی	

پوشش گیاهی نیمه‌متراکم	شرقی - غربی و شمال شرقی - جنوب غربی	شمالی - جنوبی	دامنه پلکانی و چسبیده به دشت	متراکم با شبکه‌ای منظم	در دامنه متمایل به دشت	زمستان‌های سرد و تابستان‌های نیمه‌خشک		روستای زینل خان	

ج ۵. ساختار و تیپولوژی روستاهای جلگه‌ای (مأخذ تصاویر: خدادادی و همکاران، ۱۳۹۴)، تحلیل و تدوین: سجاد مظفریان و غزاله محمدپور

بوم زیست			اقلیم		موقعیت		نام روستا	ساختار
پوشش گیاهی	کشیدگی	جهت کوجها	ساختار	بافت	نوع استقرار	وضعیت	روستای سرقلعه	
پوشش با تراکم متوسط	شرقی - غربی	شمالی - جنوبی	چسبیده به هم و متمرکز و حول محور مرکزی	متراکم و خطی و نامنظم	در دره‌ای با شیب ملایم	زمستان‌های طولانی و بادهای سرد، تابستان‌های گرم		
پوشش متمرکز در مسیر دشت	شرقی - غربی	شمالی - جنوبی	چسبیده به هم و متمرکز در کنار رودخانه	بافت متراکم و نامنظم	در شیب ملایم	زمستان‌های سرد و خشک و تابستان خشک	چاغرلو	
پوشش پراکنده با تراکم متوسط	شرقی - غربی	شمالی - جنوبی	چسبیده به هم و متمرکز	بافت متراکم و نامنظم	استقرار در دشت	زمستان‌های سرد و خشک و تابستان‌های نسبتاً گرم	سرنیچانه	

مرتبط با نگرش پژوهش در محدوده و حوزه‌های جغرافیایی سه‌گانه انتخاب شده‌اند. در این پژوهش بعد از تحلیل اقلیمی سه حوزه مورد مطالعه (جلگه‌ای - کوهستانی، جلگه‌ای و کوهستانی)، با استفاده از وب‌سایت «ورلد وِدر آنالین^۴» سپس با استفاده از مطالعات نظری و بوم‌شناختی در جهت مسکن تکامل یافته، تیپ‌بندی‌های سکونتی هر حوزه اقلیمی (بر اساس تعداد طبقات، جبهه، سازمان‌دهی، شکل حیاط، جهت‌گیری، تنوع شکلی و میزان فشردگی، الگوی ورودی و جهت ایوان و نحوه چینش فضاها) در ابعاد (زیستی و خدماتی) شناسایی شدند و سپس با تحلیل از طریق گراف پلانی به کمک نرم‌افزار دپس مپ^۵ (میدان دید، ارتباط فضایی و هم‌پیوندی درون خانه‌ها) جهت تکوین شاخصه‌های مشترک زیستی مشخص شدند. در این زمینه با روش نمونه‌گیری هدفمند ۹ بنای مسکونی

آنچه مسلم است اهمیت این موضوع بوده که حیاط طبیعی اثرگذارترین عامل در بافت روستا است (رضایی و وثیق، ۱۳۹۳). لذا توجه به شرایط محیطی و کالبدی خانه‌های منطقه اورامانات در جهت تدوین نگرش‌های فضایی و رسیدن الگوهای مشخص منطبق با تهرنگ از اهداف مهم تحقیق است.

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر با توجه به توصیف و تحلیل کالبدی - اقلیمی و ارائه الگوی طراحی تهرنگ از نوع کاربردی و در قالب استدلال منطقی است. ابزار گردآوری داده‌ها، مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی است که از راهبرد مقایسه تطبیقی برای پیشبرد مراحل تحقیق استفاده شده است. جامعه مورد بررسی، خانه‌های سنتی انسجام‌یافته منطقه اورامانات کردستان را در برمی‌گیرد که بر اساس شاخص بودن بناها و وجود داده‌های کافی

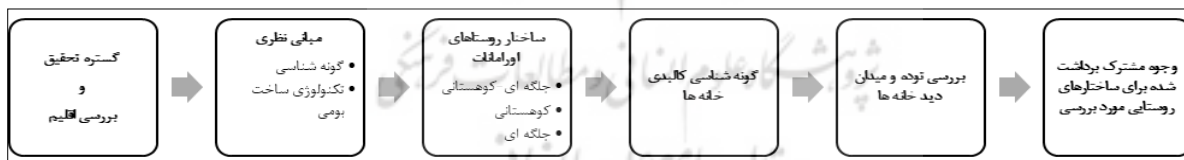
روستایی منطقه اورامانات (برای هر حوزه اقلیمی سه بنای انسجام یافته ساختاری) بنا بر وجوه ساخت ۱ و ۲ و ۳ طرفه، با تراکم حداکثر دو طبقه ساخت مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند و بعد از اولویت بندی شاخصه های مطرح کالبدی ساخت در این بناها به ارائه الگوهای مشترک در وجه معماری بومی و زیستی این مناطق پرداخته شد و نگرش های مطرح طراحی (بر اساس چیدمان و پلان) به عنوان بازتولیدی در قالب الگوهای تکاملی مسکن روستایی جدید در جهت بازگشت و معاصر سازی ساختار کالبدی - هویتی گذشته معرفی و پیشنهاد شدند. اهداف پژوهش از دو جنبه تحلیل شده اند: ۱- مکاشفه الگوهای شکلی پلان فضاهای اصلی (منطقه اورامانات) و مطالعه مقایسه ای (تیمولوژی و ساختار) ۹ خانه تخلیص شده (از نظر تأمین فضاهای زیستی و خدماتی) با یکدیگر به منظور آشکار سازی ویژگی های مشترک و متفاوت به کاررفته در پلان فضاهای اصلی. ۲- تحلیل فضاهای اصلی از لحاظ چگونگی قرارگیری در کنار یکدیگر و چینش فضایی آن ها در پلان. ۳- تبیین نگرش ها و الگوهای مطرح ساخت (پلان) معاصر بر اساس الگوی تهرانگ (تصویر

شماره ۲).

جامعه آماری تحقیق حدود ۴۰ روستا از روستاهای منطقه اورامانات تخت بوده که بعد از تخلیص کالبدی روستاهای تکامل یافته تر، از بین آن ها ۹ روستا به دلیل انسجام یافتگی بیشتر (در الگوی کالبدی و زیست اقلیمی) در سه موقعیت جغرافیایی در منطقه اورامانات در قالب هر کدام سه خانه (جمعاً ۹ خانه) برداشت شده و مورد مطالعه قرار گرفته اند. گستره تحقیق به مؤلفه های کالبدی و ساختار معماری این بناها جهت تکوین الگوی تکاملی تهرانگ از بعد چیدمان و پلان اختصاص دارد.

یافته ها

پس از بررسی بافت و مورفولوژی خانه های روستایی در سه طیف فضایی جلگه ای-کوهستانی، کوهستانی، و جلگه ای جهت شناسایی شکل عملکردی پلان ها و فضاهای اصلی خانه ها نیاز به تحلیل تصویری و اسنادی است. در این گونه تحلیل پارامترهای شکل، ساخت، عملکرد و کشیدگی بنا مورد تحلیل قرار می گیرند و داده های منبعث از آن ها جهت تکوین نمونه الگو به کار گرفته می شوند (جدول شماره ۶).

ت ۲. مدل ساختاری تحقیق

ج ۶. گونه شناسی کالبدی خانه های جلگه ای-کوهستانی، کوهستانی و جلگه ای منطقه اورامانات (مأخذ تصاویر: خدادادی و همکاران، ۱۳۹۴)، تحلیل و تدوین: سجاد مظفریان و غزاله محمدپور

گونه روستا	نام روستا	نام خانه	شکل پلانی	شکل عملکردی پلان	تعداد جبهه های ساخت	جهت کشیدگی
جلگه ای- کوهستانی	اسلام آباد	خانه ابراهیم پریزادی		فضاهای اصلی در طبقه اول و فضاهای خدماتی در طبقه همکف	سه طرف ساخت، تراکم ساخت در ضلع غربی، برون گرا	شرقی - غربی

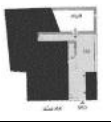
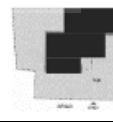

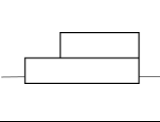

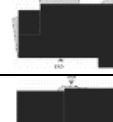
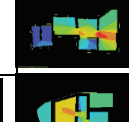
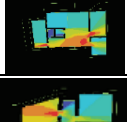
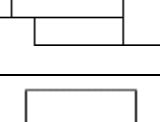
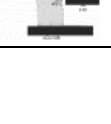

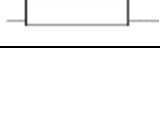
شرقی - غربی	دو طرف ساخت، تراکم ساخت در ضلع شمال، برون‌گرا	طبقه همکف خدماتی جهت دام و علوفه و طبقه اول فضای زیستی ساکنین شامل آشپزخانه، اتاق خواب، پذیرایی، تراس		خانه ناصر میرزایی	آویهنگ	
شرقی - غربی	یک طرف ساخت و تراکم ساخت در ضلع شمالی، نیمه‌درون‌گرا	دو طبقه و طبقه همکف فضاهای خدماتی طولیه، کاهدان و انباری و طبقه دوم فضاهای زیستی آشپزخانه، پذیرایی و اتاق خواب		خانه محمد صالح قربانی	بزوش	
برداشت کلی: فضاهای خدماتی در طبقه اول و ساختار کلی پلان به‌صورت بازتر بوده و فضاهای زیستی حجم بیشتری را در طبقه بالاتر اشغال می‌کنند- ایوان و تراس نماد این تیپ است.						
شمالی - جنوبی - یک طرفه	سه طرف ساخت، تراکم ساخت در ضلع شمال و شمال غرب، نیمه‌درون‌گرا	فضاهای اصلی در طبقه اول و فضاهای خدماتی در طبقه همکف		خانه امین لاله‌ای	سبدلو	
شمالی - جنوبی - یک طرفه	دو طرف ساخت، ساخت در ضلع شمال، نیمه‌درون‌گرا	فضاهای اصلی و تابستان نشین و اتاق خواب اصلی در طبقه اول، فضاهای خدماتی در طبقه همکف		خانه عبدالله کیانی	دره تفی	کوهستانی
شرقی - غربی - یک طرفه	چهار طرف ساخت، نیمه‌درون‌گرا	طبقه همکف شامل ترکیب فضای زیستی و خدماتی-طبقه دوم پذیرایی و تابستان‌نشین، خواب و ایوان‌دار		خانه خانم آهو باشی	زبیل خان	
برداشت کلی: ساختمان‌ها در این تیپ دو طبقه و فشردگی بیشتری قابل‌ملاحظه است. فضاهای خدماتی در طبقه اول و فضاهای زیستی در طبقه دوم هستند. معماری بعضاً نیمه‌درون‌گرا و دارای تراکم بیشتر است.						
شرقی - غربی	دو طرف ساخت، دارای حیاط، درون‌گرا	یک طبقه و طبقه همکف بخش زیستی در ضلع شرقی شامل اتاق، پذیرایی و آشپزخانه و در ضلع شمال و جنوب فضاهای خدماتی مانند طولیه و کاهدان		خانه غالب سبحانی	سرقلعه	جلگه‌ای

شرقی - غربی	یک طرف ساخت و یک طرف ترانس در ضلع شرقی، حیاط درون‌گرای خدماتی	دو طبقه و طبقه همکف فضاهای خدماتی طولیله، کاهدان و انباری و طبقه دوم فضاهای زیستی آشپزخانه، پذیرایی و اتاق خواب و نشیمن		خانه احمد محمد مرادی	چاغرلو
شرقی - غربی	چهار طرف ساخت، دارای حیاط درون‌گرای خدماتی	یک طبقه و دارای فضاهای زیستی و خدماتی کنار هم		خانه احمد منصوری	سرنیچانه
برداشت کلی: شکل خانه‌ها ساده‌تر و در مقیاس کم‌حجم‌تری هستند. نمای خانه‌ها فشردگی کمتری دارد و بیشتر به فضای حیاط اهمیت داده شده است. فضای دام در ضلع غربی و طبقه همکف بوده و فضای زیستی بیشتر در طبقات بالاتر است.					

نگرش‌های طبقاتی نشان از دو طبقه بودن اکثر نمونه‌ها دارد و شکل پلان بیشتر نیمه‌باز و در جهاتی درون‌گرا بوده است. نوع بام‌ها مسطح و پلکانی‌اند و ساختاری منظم و سیال دارند. پس از بررسی گونه‌های خانه‌های روستایی که در سه طیف منطقه‌ای انتخاب شده بودند، نیاز به بررسی شکل پلانی و توده‌گذاری فضایی خانه‌ها جهت تدوین الگوی مناسب پیشنهادی در طراحی تکاملی است (جداول شماره ۷، ۸، ۹).

طراحی تکاملی یک امکان‌سنجی از وضعیت موجود و ارتقای آن به وضعیت بهینه را دنبال می‌کند. بررسی اسنادی طرح نشان می‌دهد که توجه به ساختار فضاهای خدماتی و زیستی در فضای سکونتی بر پایه اقلیم و گرمایش ساختمان از کف و همچنین توجه به تهویه و نور مطلوب است (جداول شماره ۷، ۸، ۹) و اکثر ساختمان‌ها با نورگیر از اضلاع جنوب و غرب از سرمای زمستان و کوهستان در امان مانده‌اند. توجه به

ج ۷. بررسی توده فضاهای کلی خانه‌های منتخب از بعد کالبدی و میدان دید

خانه	پرو خالی توده		میدان دید		توده‌گذاری طبقات	طبقه	مساحت (متر)	تمرکز توده
	توده خدماتی	توده زیستی	طبقه اول	طبقه دوم				
ابراهیم پریزادی						۲	همکف ۱۳۷ و اول ۶۰	شمال و مرکز خدماتی و غرب سکونتی.
ناصر میرزایی						۲	همکف ۵۱ و اول ۸۹	خدماتی شمال و اول زیستی کل توده
محمد صالح قربانی						۲	همکف ۵۷ و اول ۶۳	خدماتی در شمال و اول زیستی کل توده.

امین لاله‌ای				۲	همکف ۴۵ و اول ۴۵	خدماتی شمال و غرب و زیستی شرق و شمال.
عبدالله کیانی				۲	همکف ۸۸ و اول ۹۰	شمال و شرق زیستی و هر چهار طرف خدماتی.
خانم آهو باشی				۲	همکف ۱۸۰ و اول ۲۱	خدماتی غرب و شمال و غرب و زیستی شمال و شرق.
غالب سبجانی				۱	۹۲ در یک طبقه	شمال و جنوب و غرب و خدماتی شرق و زیستی.
احمد محمد مرادی				۲	همکف ۱۷۷ و اول ۹۰	خدماتی در شمال غرب و جنوب غرب و زیستی در غرب و جنوب غرب.
احمد منصوری				۱	یک طبقه همکف ۱۷۱	شمال فضای زیستی و جنوب خدماتی.

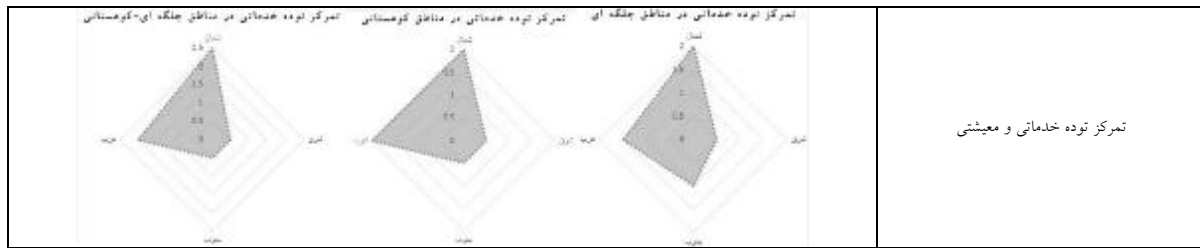
ج ۸. وجوه مشترک برداشت شده با پیروی از گونه‌های تحلیلی - تطبیقی

عوامل کالبدی و ساختاری	نظام	منطقه جلگه‌ای - کوهستانی	منطقه کوهستانی	منطقه جلگه‌ای
محل قرارگیری فضای زیستی	جهت			شمال، غرب و گاهاً جنوب
	جهت			شمال، غرب و جنوب - حائل اقلیمی
فضاهای خدماتی (طولیه و انبار)	ساختار	یک و دو طرفه	یک طرفه و گاهاً دو طرفه	یک و دو طرفه و گاهاً سه طرفه
	جهت	در ضلع جنوب و شرق	در ضلع جنوب	در ضلع جنوب و شرق
سازماندهی فضا	نوع	نیمه درون‌گرا	نیمه درون‌گرا	نیمه درون‌گرا - نیمه برون‌گرا
	جهت	غالباً سراسری رو به شرق و جنوب و غرب	غالباً در ضلع جنوب و غرب	در ضلع جنوبی و شرقی
حیاط				
ایوان				

			جهت دسترسی	محل ورودی
غرب - شرق	غرب - شرق	جنوب و شرق و شمال	بر اساس اقلیم	جهت گیری
شرقی - غربی و گاهاً شمال شرقی - جنوب غربی	شرقی - غربی	شرقی - غربی	نظام	
شمالی - جنوبی	شمالی - جنوبی	شمالی - جنوبی	جهت گیری	
جنوب - غرب - شرق	جنوب	شرق و جنوب	جهت گیری	
			ساختار	سطح بازشوها
متوسط	اندک - هر فضا حداکثر دو بازشو - یک درب و یک پنجره	اندک - هر فضا حداکثر دو بازشو - یک درب و یک پنجره	تراکم و تعداد	تعداد لایه های فضایی
یک لایه و گاهاً دو لایه	سه لایه	یک تا دو لایه	تعداد لایه	میزان فشردگی بنا
کم	بسیار زیاد	تقریباً زیاد	شدت	نظام شکلی
			شکل پلان	
مستطیل - مربع	مستطیل - مربع	مستطیل	استقرار	نظام پوشش
استقرار در جنوب روستا و کنار دره	نیمه متراکم و استقرار در دشت و جنوب روستا	استقرار در دامنه و نیمه متراکم	پوشش	پوشش گیاهی
ارگانیک و باز	ارگانیک	ارگانیک	ساختار	

ج ۹. منطبق با گونه شناسی تحلیلی تمرکز توده های زیستی و خدماتی و لایه بندی فضایی در الگوی تهرانگ

تراکم و تمرکز توده	ساختار
تعداد لایه های فضایی	تراکم و فشردگی
میزان تراکم و فشردگی	
تمرکز توده زیستی در مناطق روستایی تمرکز توده خدماتی در مناطق کوهستانی تمرکز توده زیستی در مناطق جلگه ای	تمرکز توده زیستی

فهرست میراث جهانی یونسکو زندگی ساکنان امروزی منطقه اورامانات نیز مورد بررسی قرار گرفت. طبق مطالعات صورت گرفته و بر اساس تصویب منظر فرهنگی هورامان/اورامانات در کمیته میراث جهانی یونسکو^۶ (۶ مرداد ۱۴۰۰) در

فهرست میراث جهانی یونسکو زندگی ساکنان امروزی منطقه اورامانات نیز مورد بررسی قرار گرفت. طبق مطالعات صورت گرفته و بر اساس تصویب منظر فرهنگی هورامان/اورامانات در کمیته میراث جهانی یونسکو^۶ (۶ مرداد ۱۴۰۰) در

فهرست میراث جهانی یونسکو زندگی ساکنان امروزی منطقه اورامانات نیز مورد بررسی قرار گرفت. طبق مطالعات صورت گرفته و بر اساس تصویب منظر فرهنگی هورامان/اورامانات در کمیته میراث جهانی یونسکو^۶ (۶ مرداد ۱۴۰۰) در

ج ۱۰. سبک زندگی امروزی ساکنان منطقه اورامانات

تغییرات سبک زندگی ساکنان منطقه اورامانات				
نگرش‌های نوین	سبک زیستی	تحول	کنش‌های ساختاری و زیستی	تصاویر
تغییر الگوی فضای داخلی	گسترش فضاها- فضای خانه‌های مدرن یا بازسازی شده بزرگ‌تر شده		کاهش فضاهای خصوصی مانند تعداد اتاق خواب‌ها و ترکیب فضای آشپزخانه با پذیرایی (اورامانات تخت)	
تغییر در مصالح	استفاده از مصالح مدرن سنگ، سیمان به جای سنگ‌های لاشه و رودخانه‌ای در برخی نقاط روستا	تغییرات معماری درون و بیرون فضاها به واسطه تغییر مؤلفه‌های آسایشی و فراغت	الگوهای ناهمگن و ناموزون با بافت تاریخی منطقه (تصویر خانه مدرن بازسازی شده روستای سرنجانه)	
تغییر در الگوی فضاهای خدماتی	کاهش سطوح فضاهای خدماتی در طبقات زیرین به علت تغییر شغل ساکنین		افزایش بار حرارتی ساختمان در گرمایش در فصول سرد- تغییر کاربری فضاهای معیشتی گذشته به مغازه و کارگاه	
تغییر در الگوی بام	استفاده از تراس بام‌های مدرن و تغییر ساختاریافته با بام‌های پلکانی گذشته		الگوی ناموزون بام- هرج و مرج بصری و تشدید آلودگی‌های بصری	
تغییر در نگرش فضاهای تراس	بالکن‌های بعضاً سرتاسری که بعضاً توجه بیشتر به جلوه‌های زیبایی منظر دارند	تغییرات معماری به واسطه دیدگاه‌های گردشگری و اقتصادی	کاهش سطوح محافظت اقلیمی در مقابل پادهای سرد کوهستان جداره‌های غربی (روستای سلین)	
تغییر در برخی امور اشتغال و معیشت	کاهش دامداری و کشاورزی به علت هزینه‌های بالای نگهداری دام		افزایش کارگاه‌های صنایع محلی- کاهش الگوهای اقتصاد طبیعی وابسته روستایی	

تیین رابطه میان سبک و الگوی سکونت سستی و تحولات معماری امروزی در منطقه اورامانات با پیروی از موازین اقلیمی و توجه به الگوهای تهرنگ

تیین رابطه میان سبک و الگوی سکونت سستی و تحولات معماری امروزی در منطقه اورامانات با پیروی از موازین اقلیمی و توجه به الگوهای تهرنگ

استنادی-استدلالی پژوهش حاضر مطرح و در قالب الگوی طراحی تکاملی جدید روستایی منطقه اورامانات داده شده است. تدقیق و استخراج شده‌اند که در جدول شماره ۱۱ نشان ج ۱۱. الگوهای مطرح پلان و چیدمان منطبق بر الگوی تهرانگ (گونه‌شناسی تحلیلی) و تغییرات محسوس فضاهای جدید سکونتی

الگوی متکثر	فرم کلی	الگوهای مطرح پلان و چیدمان										ساختار کالبدی- اقلیمی
		طبقات	شکل حیاط	فشرده‌گی پلان	فضای خدماتی	جهت ایوان	الگوی حیاط	ورودی	جهت گیری	جبهه ساختمان	سازمان دهی	
الگوی ۱		یک طبقه	مستطیل	زیاد	شمال و غرب	جنوبی	نیمه درون گرا	شرقی	شرقی- غربی و شمالی - جنوبی	جنوب و شرق	یک طرفه - دو طرفه گاهاً سه طرفه	مناطق جلگه‌ای
الگوی ۲		دو طبقه	مستطیل	بسیار زیاد	شمال و غرب	جنوبی	نیمه درون گرا	شرق و غرب	شرقی- غربی	جنوبی	یک طرفه- دو طرفه	مناطق کوهستانی
الگوی ۱		دو طبقه	مستطیل	کم	شمال و غرب	جنوبی و شرقی	نیمه درون گرا	شرق و جنوب و شمال	شرقی- غربی	جنوب- شرق و گاهاً غرب	یک طرفه و گاهاً دو طرفه	مناطق جلگه‌ای- کوهستانی
الگوی ۲		دو طبقه	مستطیل	کم	شمال و غرب	جنوبی و شرقی	نیمه درون گرا	شرق و جنوب و شمال	شرقی- غربی	جنوب- شرق و گاهاً غرب	یک طرفه و گاهاً دو طرفه	مناطق جلگه‌ای- کوهستانی
- جهت پنجره‌ها به سمت جنوب و در فضاهای حیاط‌دار رو به حیاط - باتوجه به بادهای سرد غرب ورودی خانه‌ها در ضلع شرق و جنوب شرق - خانه‌ها عموماً پلکانی و دارای هندسه ارگانیک و تابع شکل زمین و دارای سازمان‌دهی دوطرفه - کشیدگی شرقی-غربی و تراکم عمدتاً زیاد است		- ساختمان دو طبقه و جبهه اصلی ساختمان روبه جنوب - طراحی هر سه مناطق به صورت نیمه‌درون‌گرا - فضای خدماتی در نقش حائل در ضلع غربی جهت کاهش نفوذ بادهای سرد زمستانی - فضای دومی در طبقه همکف جهت گرمایش طبقه بالاتر و بالا بردن بعد امنیت آن‌ها - قرارگیری ایوان در جبه جنوبی و شرقی جهت بهره‌وری بهتر از نور و چشم‌انداز دشت										عوامل مطرح مشترک

نتیجه

پژوهش، در الگوی مطرح تهرانگ فضاهای زیستی در ضلع شمالی و غربی جهت بهره‌مندی از نور جنوب و شرق چیدمان شده‌اند و الگوهای خدماتی و معیشتی در طبقه همکف و در اضلاع غربی و جنوبی جهت کاهش پوسته آزاد بنا و کاهش سرما از فضای زیرین بوده، که وجوه مشترک پیشنهادی گونه‌های تحلیلی هستند. شکل پلانی غالباً فشرده و تعداد لایه‌های فضایی اکثر دو و چند لایه جهت مهار نفوذ هوای سرد هستند. وجوه

با پیروی از متون تحلیلی پژوهش، خانه‌های منطقه اورامانات در محدوده روستایی و در محیط کوهستانی بیشتر در دامنه‌های جنوبی رشته‌کوه‌ها واقع می‌شوند تا از نور آفتاب حداکثر بهره را ببرند. باتوجه‌به ساخت‌وسازهای جدید و بعضاً ناهمگون با بافت سنتی، همچنان جریان زیسته سنتی در این منطقه به‌صورت بکر و دست‌نخورده پابرجا است. طبق دستور

- پا می‌کنند و پایان یافتن شدت سرما و نزدیکی بهار را جشن می‌گیرند.
3. Yung
4. Worldweatheronline.
5. Depthmap
6. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)

فهرست منابع

- معماریان، غلامحسین؛ عظیمی، سیروان و کبودی، مهدی. (۱۳۹۳). ریشه‌یابی کاربست رنگ آبی در پنجره‌های ابنیه سنتی مسکونی (نمونه موردی: ابنیه مسکونی هورامان). *فصلنامه پژوهش‌های معماری اسلامی*، دوره ۲(۲)، ۴۶-۵۹.
- هاشم‌نژاد، هاشم؛ مولانایی، صلاح‌الدین. (۱۳۸۷). معماری با نگاهی به آسمان؛ سکونتگاه‌های روستایی-ساختاری ویژه در معماری روستایی زاگرس (منطقه کردستان)، *نشریه هنرهای زیبا*، (۳۶)، ۱۷-۲۶.
- مولانایی، صلاح‌الدین؛ سلیمانی، سارا. (۱۳۹۵). بازشناخت مؤلفه‌های اصیل معماری بومی ایرانی در غرب کشور، نمونه موردی اورامانات کردستان، *معماری و شهرسازی آرمان‌شهر*، شماره ۱۷، ۱۱۵-۱۲۷.
- عالی، نگین؛ صادقی، لقمان. (۱۴۰۰). ارزیابی میزان تأثیرگذاری عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در نواحی روستایی (مطالعه موردی: مسیر گردشگری اورامانات). *مسکن و محیط روستا*، ۱۷۴، ۱۵-۲۸.
- خدادادی، محمدرضا؛ گرگانی، سید امیرحسین؛ کریمیان اقبال، جواد. (۱۳۹۴). *گونه‌شناسی مسکن روستایی استان کردستان*، تهران، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
- رضایی، مسعود؛ وثیق، بهزاد. (۱۳۹۳). *واکاوی معماری پایلارد در مسکن بومی روستایی اقلیم سرد و کوهستانی ایران*. تهران: انتشارات طحان.
- مردوخ روحانی، بابا. (۱۳۸۲). *تاریخ مشاهیر کرد*، جلد ۱، به کوشش محمد ماجد مردوخ روحانی، تهران: سروش.
- کاسیرر، ارنست. (۱۳۸۸). *رساله‌ای در باب انسان: درآمدی بر فلسفه فرهنگ*، ترجمه بزرگ نادرزاد، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- گیلانی، نجم‌الدین؛ دلپاک، بهرام. (۱۴۰۰). بازمانده آیین‌ها و جشن‌های دوران کهن در هورامان و کردستان. *فصلنامه مطالعات تاریخ فرهنگی*، ۱۳ (۵۰): ۷۷-۱۰۲.

مشترک همه تیپ‌های جغرافیایی سه محدوده بیشتر به گسترش فضای زیستی در شمال و غرب، ایوان سرتاسری جنوبی، شکل پلانی مستطیل به شکل غالب و گاهاً مربع اشاره دارند. در نگرش‌های نوین معماری، جنس مصالح نسبت به گذشته کمی مخدوش و کاربری‌های خدماتی تعویض شده‌اند، اما تغییرات آن‌چنان محسوس نیستند، ولی یک هشدار جدی هستند. در نگاه تحلیلی گونه‌ها از بعد تهرانگ و تدقیق با معماری امروزی، وجوه مشترک خانه‌ها در سه محدوده مورد مطالعه (جلگه‌ای، جلگه‌ای-کوهستانی و کوهستانی) بدین گونه است که معماری خانه‌ها به صورت ارگانیک و به دلیل وزش بادهای سرد از سمت غرب، ورودی خانه‌ها عموماً از شرق و جنوب است. در این نوع تیپولوژی خانه‌ها معمولاً دو طبقه هستند و فضای خدماتی (دام و احشام) در طبقه پایین‌تر به‌عنوان فضاهای معیشتی و درعین حال حائل حرارتی طراحی می‌شوند؛ چراکه به دلیل سرمای زیاد هوا طبقه همکف معمولاً در دل زمین احداث می‌شود تا پوسته آزاد بنا کاهش یابد. البته در نگرش‌های نوین فضاهای زیرین با تغییر کاربری به فضاهای گردشگری و صنایع محلی در کارکرد فضاهای خدماتی وابسته گذشته جایگزین شده‌اند. خانه‌ها در اورامانات تخت در دامنه و حتی در شیب رو به پایین جلگه پلکانی بوده و جبهه اصلی ساختمان معمولاً رو به جنوب است. در خانه‌های با تیپ کوهستانی و جلگه‌ای-کوهستانی عنصر ایوان به صورت طولی در جبهه جنوبی و شرقی فضای زیستی واقع شده که هم از بعد منظری و هم جهت مقابله با سرما به‌عنوان حائل در فصول سرد است.

پی‌نوشت

1. Cassir.
۲. در جشن پیرشالیار، مردم هورامان با لباس محلی بر بام خانه‌های خود به دف‌زنی و پایکوبی می‌پردازند و در همه‌جای روستا آتش بر

- یونگ، کارل گوستاو. (۱۳۷۷). روان‌شناسی ضمیر ناخودآگاه، ترجمه احمدعلی امیری، تهران: علمی و فرهنگی.
- امینی، کوروش؛ نوری، رونما. (۱۳۹۸). شاخصه‌های بومی و فرهنگی؛ نمودار ساختاری ویژه در معماری هورامان، فصلنامه هنر و تمدن شرق، شماره ۲۵، ۲۵-۱۵.
- حمه جانی، یوسف؛ بایزیدی، قادر؛ سحابی، جلیل. (۱۳۹۶). مطالعه کیفی دلالت‌های معنایی معماری هورامان تخت از منظر نشانه‌شناسی، باغ نظر، ۱۴(۵۷)، ۶۲-۴۵.
- محمدزاده، مهدی؛ فرکیش، هیرو. (۱۴۰۰). بررسی گونه‌شناسی معماری بومی جهت دستیابی به اصول طراحی بناهای مسکونی در محله ماشه، جزیره کیش. پژوهش‌های معماری اسلامی، ۳۳، ۹۳-۷۷.
- خواجه سعید، فرناز؛ بلیان اصل، لیدا؛ ستارزاده، داریوش. (۱۴۰۰). گونه‌شناسی منظر یادمانی معاصر با رویکرد نشانه‌شناختی پیرس. منظر، ۵۶، ۵۷-۴۴.
- معاریان، غلامحسین؛ طبرسا، محمدعلی. (۱۳۹۲). گونه و گونه‌شناسی معماری. مجله معماری و شهرسازی ایران. شماره ۶، ۱۱۴-۱۰۳.
- دانا سالم، محمد؛ حسن‌پور، فرامرز؛ دژدار، امید. (۱۳۹۷). گونه‌شناسی کالبدی-ذهنی مسکن بومی مناطق غرب کردستان بر بنیاد نگره تاریخی-تکاملی (مدرسه موراتوری). مسکن و محیط روستا، ۱۶۵، ۴۸-۳۳.
- مهدوی‌پور، حسین؛ جعفری، عاطفه. (۱۳۹۰). جایگاه دانش و صنعت بومی در آموزش امروز، مسکن و محیط روستا، شماره ۱۳۷، ۳۵-۱۷.
- فلامکی، محمدمنصور. (۱۳۷۴). باز زنده‌سازی شهرها و بناهای تاریخی. تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- Popa R. A. 2015. "The Corporate Social Responsibility Practices in the Context of Sustainable Development. The Case of Romania" Procedia Economics and Finance, Volume 23, 1279-1285Moudon.
- <https://www.worldweatheronline.com>, Accessed on July.2022.

DOI: 10.22034/42.183.91

